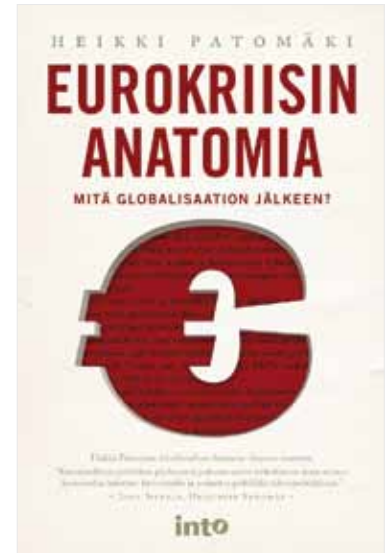

Heikki Patomäki:
Eurokriisin anatomia
 Mitä globalisaation jälkeen?
 Helsinki: Into, 222 s.

Heikki Taimio
 Erikoistutkija
 Palkansaajien tutkimuslaitos
 heikki.taimio@labour.fi

Helsingin yliopiston maailmanpolitiikan professori Heikki Patomäki tunnetaan uusliberalismin kriitikkona.¹ Vaikka uusliberalismi-termi toimiikin monien nykyajan talouspoliittisten virtausten yhteisenä nimitäjänä ihan hyvin, harvat ekonomistit käyttävät sitä. Tavallisempaa on puhua erikseen sen piiriin lukeutuvista opeista kuten uudesta klassisesta makrotalousteorianta, tehokkaiden markkinoiden hypoteesista, ekspansiivisesta finanssipoliittisesta kontraktiosta ja...no, nyt aavistatte jo ainakin yhden syyn, miksi he tekevät niin.

Patomäen arvostelemaan uusliberalismiin liittyy vahva ideologinen perussävy, jota monet taloustieteen objektiivisuutta vaalivat ekonomistit eivät suvaitse. Oppihistoria osoittaa kuitenkin, että taloustieteellä voidaan hyvinkin ajaa ideologisia tavoitteita. Nimenomaan uusliberalismille on ominaista "sokea markkinausko", että julkisen vallan roolia taloudessa kannattaa kaventaa tilan laajentamiseksi markkinavoimille ja yksityiselle liiketoiminnalle. Uusliberalismi on kapitalismin tunkeutumista julkisel-

le sektorille. Monet sen taloustieteelliset perustelut eivät kuitenkaan kestä kriittistä tarkastelua.

Yksi eurokriisissä hyvin keskeinen uusliberalistinen opinkappale on se, että valtioiden velkaongelmia pyritään hoitamaan kiristystoimilla – tai vielä pitemmälle menevä väite, että menoleikkaukset ja veronkorotukset elvyttävät taloutta. Patomäki toteaa aivan oikein, kuinka vyönkiristykset saattavat itse asiassa heikentää velanmaksukykyä, mutta hän ei analysoi tarkemmin, millä ehdoilla tai millaisissa olosuhteissa näin tapahtuu.

Patomäki menee pitemmälle väittäessään euroalueen "uusliberaalin" talouspolitiikan perustuvan (uuden klassisen makroteorian) ajatukseen, että aktiivisella talouspolitiikalla ei ole reaalisia vaikutuksia. Tätä väitettä ei ole vaikea kiistää. Kansalliselle vastuulle jätetylle finanssipoliitikalle on nimenomaan uskottu talouden vakautustehtäviä kuten esimerkiksi finanssikriisissä 2009 tapahtui. EU pyrkii itsekin ohjailemaan jäsenmaidensa kansallista finanssipoliitikkaa. Jopa EKP:n mandaatti sallii vaikuttamisen kasvuun ja työllisyyteen, kunhan sen ensisijainen tavoite, hintavakaus, ei vaarannu.

Patomäki pitää jopa koko Euroopan unionia ja rahaliittoa uusliberalistisina

projekteina, joka "tulee päätökseensä viimeistään 2020-luvulla". Mitään perusteluja tälle ennustukselle ei kuitenkaan saada. Ydinmaiden – Saksan ja Ranskan – ideologiat ovat toki olleet jotain aivan muuta kuin uusliberalismia. Kirjoittaja unohtaa senkin, että EU luotiin aikoinaan Euroopan rauhan vuoksi.

Globalisaation kriitikko

Patomäki on myös globalisaation kriitikko. Siihen liittyvän finanssialisaation – rahoitusmarkkinoiden vaikutusvallan kasvun – kuvaus luvussa 3 on kirjan parhaita jaksoja. Hän erottaa globalisaation käsitteessä kaksi tai kolme eri merkitystä. Kun puhutaan ajallisten ja fyysisten etäisyyksien pienenemisestä ja yhteiskunnallisten suhteiden alan laajenemisesta – itse kutsuisin tätä maapalloistumiseksi – ei ole kyse "ensi sijassa" ideologiasta. Kirjoittajan mukaan globalisaatiolla on kuitenkin myös "ekonomistinen merkitys", joka "viittaa joko poikkikansallisten yhtiöiden intresseihin ja visioihin tai uusliberaaliin ideologiaan."

Kirjasta välittyikin päällimmäisenä näkemys, että EU ja euroalue ovat osa ideologista globalisaatiota. Kuitenkin niin

¹ Petri Böckerman arvioi hänen teoksensa "Uusliberalismi Suomessa" tämän lehden numerossa 4/2007.

EU kuin euroaluekin luotiin alun perin ja nähdään edelleenkin vastavoimaksi globalisaatiolle. Tällä ”Linnake Euroopalla” pyritään monin eri tavoin parantamaan alueen maiden kilpailukykyä ja kauppapoliittista voimaa. Tässä tarkoituksessa se harjoittaa monenlaista markkinoiden säätelyä, jota ei voi nähdä uusliberalistisena. Rahaliitto luotiin nimenomaan reaktion sille myllerrykseen, jota vapaat valuuttamarkkinavoimat olivat aiheuttaneet. Toinen tärkeä tavoite oli sujuvoittaa sisämarkkinoiden toimintaa.

Patomäki käsittelee laajasti aiemmin vaalimaansa ehdotusta valuuttavaihtoon kohdistuvaksi Tobin-veroksi, mutta jää epäselväksi, mitä tekemistä sillä on euroalueen sisäisen kriisin kanssa. Parempi olisi ollut pohtia esimerkiksi EU-maiden pankkien harjoittamaa lobbausta ja niiden säätelyä. Saksan ja muiden maiden pankkien kautta kriisimaihin viranneet luotothan olivat vain esimerkki sisämarkkinoista rahoitusmarkkinoiden osalta.

Taloustieteen kritiikkiä

Patomäki ilmoittaa kirjansa rakentuvan talusteorian ympärille. Hänelle talusteorioita on vain kahdenlaisia: yhtäältä uusliberalistisia ja toisaalta postkeynesiläisiä ja kalekilaisia.² Jako on aika erikoinen, sillä molemmat ovat vähemmistösuuntauksia. Esimerkiksi Patomäen hyväksyvään sävyyn siteeraamat nobelistit Paul Krugman ja Joseph Stiglitz eivät lukeudu kumpaankaan.

Patomäki kohdistaa kritiikkinsä uusklassiseen talusteoriaan, mutta jos kuitenkin halutaan käydä taloustieteen harhaoppien kimppuun, niin kohteet kannattaisi valita oikein ja myös tuntea läpikotaisin. Hän väittää esimerkiksi, että uusklassinen mikroteoria on verrattavissa yritykseen todistaa maapallo litteäk-

si, sen tasapainokäsité on pelkkä oletus ja Pareto-optimi ideologinen. Ekonomistien on helppo torjua tällaiset karkeat väärinkäsitykset. Toisaalta Patomäki kuitenkin allekirjoittaa palkanormin nimelispalkkojen nousu = inflaatiotavoite + työn tuottavuuden nousu ilmeisen tietämättömänä siitä, että se on yksi uusklassisen kasvuteorian perussuosituksista.

Kirjassa on paljon asiaa, jonka välitöntä relevanssia nimenomaan eurokriisille on vaikea nähdä. Lukija jää ihmettelemään, kummasta aiheesta kirja on kirjoitettu, ot-sikosta vai alaotsikosta. Toisaalta eurokriisin pohdiskelu jättää paljon toivomisen varaa. Patomäen mukaan ”optimaalisen valuutta-alueen teoria ei selitä EMUn vaikeuksia”. Hän näyttää luulevan, että siinä kyse on vain suhdannevaihteluiden eriaikaisuudesta. Tosiasiasahan siinä käsitellään rahaliiton jäsenmaiden kykyä reagoida epäsymmetrisiin sokkeihin. Tässä tapauksessa niitä olivat selvästikin mm. Saksan sisäinen devalvaatio 2000-luvulla, siitä seuranneet euromaiden kilpailukyky muutokset, asuntomarkkinabuumin rahoitus Espanjassa ja Irlannissa sekä yhtenäisen korkotason vaikutus erilaisen inflaatioalttiuden maihin.

Patomäki sivuuttaa eurokriisille olennaiset rahaliiton valuvikakysymykset ja lähes kaiken siitä käydystä todella laajasta taloustieteellisestä keskustelusta. Häneltä ei irtoa mitään kunnollista analyysia sellaisista eurokriisin keskiöön lukeutuvista ja paljon julkisessa keskustelussa esillä olleista asioista kuin pankkikriisi, EKP perimmäisenä lainantantajana, kesätyysvaje, vakaus- ja kasvusopimus tai saksalaisten inflaatiokammo.

Politiikan tutkijan kirjoittamalta eurokriisin anatomiaa käsittelevältä kirjalta lukijan olisi luontevaa odottaa hyviä vastauksia mm. seuraaviin kysymyksiin: Miksi rahaliittoon päästettiin poliittisin päätöksin maita, jotka eivät siihen erillaisuutensa takia olisi sopineet? Mitkä seikat Kreikassa vaikuttivat siihen, että maa velkaantui liikaa ja tätä velkaantumista peiteltiin vilpillisin keinoin? Mik-

si EU-maiden johtajat ja komissio eivät aikaisemmin puuttuneet kasaantuviin velkaongelmiin? Mikä esti heitä toteuttamasta velkajärjestelyjä ja pankkien pääomituksia, jotka olisivat mitä ilmeisimmin tulleet halvemmiksi ja kivuttommiksi kuin todellisuudessa valittu tie? Ovatko eurobondit poliittisesti toteutuskelpoisia? Onko poliittista selitystä sille, miksi monet talouspoliittiset päättäjät ja sijoittajat ovat omaksuneet tiettyjä uskomuksia, joilla ei ole taloustieteellistä tukea? Kysymysten listaa voisi jatkaa, mutta Patomäki ei tarjoa niihin mitään kunnan vastauksia.

Kirjassa on myös hutilointia tilastollisten faktojen suhteen. Kirjoittajalle ei esimerkiksi tunnu olevan tuttua se, kuinka globalisaatio on nostanut satoja miljoonia ihmisiä köyhyyydestä. Hänen mukaansa talouskehitys euroaikana on ollut heikompaa kuin USA:ssa, mutta tosiasiasa bkt henkeä kohti on kasvanut tänä aikana euroalueella ja USA:ssa keskimäärin suunnilleen samaa vauhtia eli prosentin vuodessa. Työpaikkojen nettolisäys on euroalueella ollut noin 5 prosenttiyksikköä suurempi. Täysin vaille perusteluja jää myös ennuste: ”Ei ole perusteita olettaa maailmantalouden enää palaavan 2008–09 kriisiä edeltävälle kasvurallalle, joka itsessään oli pitkällä aikavälillä muutenkin alavireinen.”

Kirjan loppupuolen globaalikeynesiläisyys maailmanparlamentteineen sekä skenaarit sosiaalidemokraattisesta EU-liittovaltiosta ja sosiaalidemokraattisesta globaalihallinnasta leijuvat ilmassa, etenkin politiikan tutkijan esittäminä. Globalisaation vastaliikkeeksi on pikemminkin nousemassa erilaisia kansallisia äärisuuntauksia. Miten ne voitaisiin torjua?

Voidaan myös kysyä, kenelle kirja oikeastaan on tarkoitettu, sillä lukematomat siinä vilisevät käsitteet ja teoriat eivät avaudu valistuneillekaan maallikoille ilman laajahkoja lisäselityksiä. Tutkimukseksikaan tätä kirjaa ei liene tarkoitettu. ■

² Puolalainen Michal Kalecki kehittäi samanlaista makroteoriaa kuin Keynes.